

Deset let zákona o kulturních památkách

JAN JIRÁSEK

Zákon o kulturních památkách č. 22/1958 Sb. je nejen prvním zákonem upravujícím vlastní ochranu památek u nás, ale současně i významným dokumentem památkového práva, který svým významem přesahuje hranice naší vlasti. Byl jedním z prvních zákonů vydaných s působností pouze pro české kraje, neboť neplatil na Slovensku, kde byl vydán samostatný zákon SNR č. 7/1958 Zb.

Hodnotíme-li s odstupem více než 10 let zkušenosti s přijetím a aplikací zákona č. 22/1958 Sb., pak musíme přiznat, že jde o jeden z nejpečlivěji vypracovaných a promyšlených zákonů padesátých let (Plachý-Ondrušek), což se projevuje především v jeho odborné části (§ 12—17), kde základní pojmy (památky, památková rezervace, ochranná pásma, evidence památek atd.) se ukázaly zcela přesnými, takže je — s výhradou dopadu organizační části — nebude třeba zatím měnit.

Na druhé straně však nelze přehlédnout, že zákon vznikl v době, kdy nebylo možno vytvořit řadu vnějších i vnitřních předpokladů významných pro zachování, obnovu a optimální využití kulturních památek; tyto problémy se hromadily již před vydáním zákona a dále se prohlubovaly i po jeho vydání. Je proto možno říci, že i když zákon právně znemožnil svévolné ničení památek a upravil péči o památky, ukázal se ve svém jádru, tj. v části týkající se udržování památek, jejich užívání a správy (§ 8—10), málo účinným. Důvody je možno hledat jak v oblasti ekonomické, kterou zákon ve své podstatě neřešil, tak i v oblasti organizace památkové péče, jež se neosvědčila.

Pokud jde o oblast ekonomickou, je nutno uvážít, že převážná část památek byla a je hospodářsky využita a že tak musí být ve značné míře i v budoucnosti. Je-li dosud ekonomika našeho stavebního fondu — zejména pokud jde o návratnost vložených investic — jedním z nejslabších úseků našeho národního hospodářství, pak se to projevuje nejen ochromením podnikatelské činnosti na úseku výstavby bytů (obce, organizace a družstva), ale i systematickým, fyzickým a morálním stárnutím stavebního fondu. Nejvíce jsou postiženy památky, jejichž životnost není časově omezena a jež je proto nutno soustavně obnovovat. Skutečnost, že nebyla a není zajištěna ani finanční reprodukce základních fondů hospodářsky využitých památek, způsobuje zhoršování jejich stavebního stavu a tím nejen často nenahraditelné škody kulturní, ale i morální stárnutí, ač jedním z hlavních předpokladů pro jejich účelné začleňování do nové výstavby je dobrý technický stav a modernizace odpovídající soudobým požadavkům. Dalším ekonomicky závažným problémem bylo odtržení zejména velkých památek od jejich hospodářské základny, bez zajištění dotací ze strany organizací, jež převzaly výrobní prostředky, nebo ponecháním vhodných vlastních hospodářství (zámecká

vinařství, vlastnictví pohostinství v místě). Tyto problémy ležely ovšem mimo matérii, upravenou zák. 22/1958 Sb.

V oblasti organizační provedl zákon č. 22/1958 Sb. decentralizaci velké části prvoinstančního výkonu veřejné správy na krajské orgány. Formuloval však pouze působnost výkonných orgánů rad KNV, tj. odborů školství a kultury, nikoli však krajských odborných pracovišť (středisek) státní památkové péče, ač vznikala již současně s vyhlášením zákona (instrukce MŠK z č. j. 38.024-L z 25. 8. 1958). Již tato skutečnost, že působnost krajských středisek není zakotvena v zákoně, odůvodňuje naléhavost novelizace zákona (viz např. § 5 — zák. č. 69/1967 Sb. o národních výborech, který připojil delegaci výkonu státní správy na jiný orgán jen na základě zákona). Hlavním nedostatkem této části zákona je skutečnost, že odborným institucím státní památkové péče byla přiznána pouze činnost metodická a poradní, kdežto samotný výkon památkové péče byl formálně svěřen správnímu orgánu. Situace se pak podstatně zhoršila vydáním vládního nařízení č. 71/1960 Sb., kterým byl výkon památkové péče (s výjimkou Prahy) decentralizován na okresní národní výbory. Zejména tato další decentralizace se neosvědčila, protože více než polovina kulturních památek je v přímé správě národních výborů a jejich zařízení a střetávalo se zde postavení památkového orgánu a vlastníka, tj. kontrolujícího a kontrolovaného, a dále zde působily zájmy místního hospodářství. Výsledkem byla neochota uplatňovat i ty omezené sankce, které zákon poskytoval všude tam, kde péče o památky se střetávala se zájmy vlastníků, nebo komplikovala jejich hospodářskou situaci. Organizace památkové péče realizovaná zákonem o kulturních památkách a dalšími předpisy nese i jinak pečť dočasného provizoria; chybí přímá vertikální vazba mezi orgány první a druhé instance, a to jak pokud jde o orgány správní, tak i instituce památkové péče. Kompromis, který spočívá v právu „veta“ vyhrazením některých významnějších provoinstančních agend — zejména souhlasu k upuštění od ochrany památky — přímo ministerstvu kultury, není trvale možný.

Nelze však přehlédnout ani skutečnost, že zákon o kulturních památkách neobsahuje dostatečné ekonomické stimuly a sankce. Neplnění povinností podle § 8 odst. 1—3 může mít sice za následek úřední náhradní opatření podle § 8 odst. 4 na náklad vlastníka, popř. uložení trestu podle § 11 zák. č. 60/1961 Sb. o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku (ve znění novel). Přitom památky jsou chráněny i podle trestního zákona č. 140/1961 Sb. ve znění novely (zák. č. 58/1968 Sb.). V praxi však bylo možno použít postihu podle trestního zákona pouze u případů vysloveného vandalismu; jinak dosavadní sankce byly zcela neúčinné jak vzhledem k nedostatečnému dohledu a neochotě místních orgánů je uplatňovat, tak i k mírným důsledkům trestně právních a zejména civilně právních postihů. Tak memorandum ČSAV z r. 1966 uvádí celou řadu případů:

a) ve kterých památky byly ohroženy nevhodným způsobem využití nebo tím, že nevhodní uživatelé památky pouze exploatovali bez nejnútnejší údržby a jakmile došlo ke značnému stupni zchátralosti, prostě je opustili (klášter Teplá, klášter Chotěšov, zámek v Mezimostí u Broumova, zámek v Slezských Rudolticích, zámek v Dalešicích, zámek Jimlín, klášter v Kladrubech, klášter v Milevsku, tvrz Staré Kestřany, zámek Kaceřov, zámek Jezeří, klášter Doksany, zámek Sloupno aj.);

b) záměrného boření památek (kostel v Hustopeči, čp. 104 — tzv. komenda v Hustopeči, kostel v Osoblaze, zámek v Odrách);

c) devastace památek (kostel sv. Václava v Čachovicích, gotický kostel a hrobky v Horšovském Týně, zámek Libá, zámek Nahý Újezdec, klášterní kostel Ostrov, řada významných památek v Doupově, v oblasti doupovského lesa, v prostoru města Libavy, kostel ve sv. Anně, loreta ve Starém Hroznatově, románský kostel v Mnichu, Starý Kámen — barokní poutní místo, kostel sv. Anny v Tanaberku, bývalý klášterní kostel v Pivoni, 2 barokní kostely v Bohuslavi a jiné).

Jako zvlášť závažný případ je dokumentováno v příloze memoranda odstřelení raně gotického kostela s pozoruhodným portálem a renesanční věží v Osoblaze, dne 11. října 1962 bez vědomí a souhlasu MŠK a orgánů státní památkové péče a přes důrazné protesty okresního konzervátora, ředitele okresního muzea v Bruntále V. Weisera. Z tohoto závažného trestného činu, kterým byly způsobeny nenahraditelné kulturní škody, však nebyly vyvozeny žádné sankce trestní, a organizace, které odpovídaly za zničení památky v důsledku jednání svých funkcionářů, nebyly nuceny nahradit vzniklou škodu. Často bude třeba chránit památky i proti jejich vlastníkům nebo uživatelům, pokud mají zájem na jejich zničení jen proto, že náklady na opravu pokládají za zbytečné výdaje nebo ji chtějí nahradit novostavbou. Není těžké přivést památku záměrně do tak špatného stavu, aby její hodnota podle platných předpisů se blížila nule. V takovém případě by při upuštění ochrany památky i stanovení povinnosti nahradit škodu ve výši obecné ceny bylo fakticky neúčinné; v mnoha konkrétních případech by podle platných předpisů ani při zničení památky k žádné škodě nedošlo, protože při uvádění do tzv. původního stavu by její nahrazení novým stavebním prvkem mohlo být levnější než její restaurace. Z toho vyplývá, že u kulturních památek jde především o ochranu kulturních hodnot a ne věci jako takové a že naše obecné předpisy — které nevycházejí z ochrany immateriálních statků — neposkytují dostatečnou ochranu. Je proto nedostatkem památkového zákona, že výslovně neupravuje náhradu škody způsobené poškozením nebo zničením památky, a to především ve výši odpovídající snížení její památkové hodnoty. Kromě úpravy výše škod chybí zákonu i další ekonomická sankce; příkladem může být vyhláška č. 16/1966 Sb. stanovící citelné náhrady za vypouštění znečištěných odpadních vod, ač uhynulé ryby je možno nahradit snáze než zničené památky.

Památkový zákon se vyhýbá definici práva k památkám a shodně s tradičním pojetím civilního práva ji pojímá jako veřejnoprávní omezení vlastnického práva. Nelze přehlédnout, že formulace práv společnosti k památkám je zkreslována v zemích s rozvíjenou tradicí památkové péče nedotknutelností soukromého vlastnictví a jinde snižováním immateriálních hodnot a práv k nim. Ve skutečnosti by bylo možno charakterizovat situaci tak, že jde jednak o vlastnictví majitele věci k její hmotné podstatě, jednak o vlastnictví společnosti (veškeré civilizace) k památkové hodnotě věci.

Zákon v § 3 sám připouští, že národní kulturní památky se staly součástí „kulturního bohatství národa“. Nelze přehlédnout ani skutečnost, že některé právní řády přiznávají ochranu i památkám nehmotným — tak např. japonské právo chrání jako památku i národní tradici. Náš právní řád pokládá za památky jen takové kulturní statky, které jsou věcmi nebo mají přímý vztah k určité věci a jsou samy určeny hmotou (prostředí

památky) — tj. naše památky mají vždy svou hodnotu jako věc a jsou vždy ve vlastnictví socialistickém, osobním nebo soukromém. Dále jsou památky vždy kulturními statky; na rozdíl od autorského díla však jejich hodnota nespočívá jen v tvůrčí a umělecké složce, ale ve všech prvech dokumentujících vývoj civilizace v jejich vrcholných nebo významných projevech a událostech. Je tedy v zásadě možná konkurence s právy autorskými, i když jde prakticky vždy o tzv. volná díla. Jestliže se vůči vlastníku díla připouští závažná práva autora, tím spíše je možno připustit právo společnosti k památkové hodnotě této věci (jako kulturnímu statku). Tato práva příslušející veškerému lidstvu — civilizaci — by měla být pojmově vždy v jiné poloze (vyšší) než vlastnictví věci podle jednotlivých právních řádů, to je u nás vlastnictví socialistického, osobního či soukromého. Na těchto principech by mohla být uskutečněna v budoucnosti mezinárodní ochrana památek. Vztah vlastníka věci — která je památkou — k vlastníku její památkové hodnoty je možno vyjádřit názorně jako vztah vlastníka základny (přízemí) k vlastníku nadstavby; z etického hlediska by nemělo docházet k nerovnoprávné situaci, kde by vlastník přízemí měl být povinen udržovat vlastním nákladem (nad)stavbu, jež mu nepatří, ale k rovnoprávnému vztahu, kde by každý nesl náklady na udržování své části, i když by právní řád měl zajistit, aby vlastník základny řádně plnil své povinnosti, aby nedošlo k zničení cenné nadstavby. To by ovšem nic neměnilo na podstatě práva vlastníka věci s ní volně disponovat, pokud tím neohrozí její památkovou hodnotu. Protože památkové hodnoty slouží společnosti, je její povinností nést náklady na udržování památky, jež nemůže být hospodářsky využita, popř. přispívat na její udržování v rozsahu hospodářsky odůvodněném u památek hospodářsky nesoběstačných nebo u takových, u kterých jde o nákladnou údržbu její umělecké části. Právě tak jako vlastníku věci by měl patřit výnos věci jako takové, tak společnosti by měl patřit výnos jejích památkových hodnot, popř. náhrada za její ztrátu nebo snížení. Námitka, že by tato koncepce byla v rozporu s objektivními možnostmi společnosti, neobstojí; skutečností totiž zůstává, že jak plnění povinností společnosti, tak i vlastníků k památkám je závislé na jejich hospodářských možnostech. Nástin formulace práv a povinností společnosti k památkám není samoučelný; poskytuje možnosti řešit řadu vztahů na základě fiktivního spoluvlastnictví bez vrchnostenského rozhodování, poskytuje legitimaci i potřebu vytvářet prostředky na obnovu památek, umožňuje aplikaci v mezinárodních vztazích, a to na eticky i hospodářsky přijatelné základně. To je důležité zejména v našich poměrech, kde v současné situaci je možno vlastnictví památkového objektu považovat za břemeno. I když je tato koncepce v rozporu jak s tradicí, tak i nazíráním uplynulých let, snad vyvolá potřebnou diskusi. Realizace důsledných nápravných opatření v oblasti naší památkové péče je ostatně proveditelná jen za předpokladu, bude-li hledáno optimální řešení bez ohledu na dosud platné právní předpisy nebo organizační uspořádání.

V úvodním paragrafu památkového zákona by rovněž mělo být více zdůrazněno, že památky jsou významnou součástí kulturního a hospodářského života naší společnosti, jako základní nedílná složka životního prostředí.

† Další náměty, jež se týkají ustanovení zákona o ochraně památek při řízení výstavby (§ 6), jsou pouze rámcové a odkazovací. Například v Praze došlo v některých případech k vypracování nákladných projektů bez předchozí dohody s Pražským střediskem

a při stavebním řízení — před vydáním rozhodnutí o přípustnosti stavby — byla vznesena námitka, že respektování požadavků památkové péče by znamenalo znehodnocení projektu a promarnění vynaložených nákladů. Bylo by proto vhodné rozšířit povinnost vyžádat si potřebné pokyny při zamýšlených úpravách — jež se dosud vztahuje podle § 8 pouze na vlastníky — i na zpracovatele podkladů, studií, projektů a vypisovatele architektonických nebo urbanistických soutěží, jež se dotýkají památek a jejich prostředků. Námět na změnu zákona předpokládá ovšem nový přístup k plnění funkce odborných pracovišť státní památkové péče, které musí přecházet od pasivní ochrany (zejména v souvislosti s přímým ohrožením památky) k systematické preventivní péči na základě plánu ochrany a zhodnocení památek. Tento plán by řešil zachování a zhodnocení památek v souladu s perspektivními potřebami společnosti jako vnitřní směrnice pro orgány státní památkové péče i jako technický podklad územní plánovací dokumentace. V současné době jsou otázky perspektivního zachování nebo zhodnocení památky a památkových souborů řešeny až v souvislosti s územně plánovací nebo stavební akcí, takže např. osoby, jež má na mysli námět na novelizaci § 6 zák. často nemají možnost se předem seznámit s propracovaným řešením zajišťujícím optimálním způsobem respektování památkových hodnot.

Další diskuse jsou vedeny o charakteru zápisu památek do státního seznamu (§ 7). Náš památkový zákon se vyslovil pro evidenční povahu zápisu do státního seznamu, a proto jsou chráněny i památky do těchto seznamů nezapsané. Po zhotovení státních seznamů nemovitých kulturních památek byly však vyslovovány pochybnosti, zda tato zásada má platit i po zhotovení seznamu, když podle odst. 2 měly být zapsány veškeré nemovité památky. Domnívám se, že upuštění od evidenční povahy zápisů, tj. přijetí registračního systému by vedlo k oslabení péče o památky. Již v těchto letech jsme byli svědky, jak se za dobu 10 až 15 let změnil názory nejen na jednotlivé secesní stavby, ale i na celá jejich seskupení v Praze; již z těchto důvodů by neměl být seznam pokládán za definitivně uzavřený. Ještě naléhavější je však ochrana památek dosud nezjištěných, k jejichž odkrytí dochází v souvislosti se stavebními úpravami; současná úprava zajišťuje maximální ochranu, protože v případě jakékoli pochybnosti platí zákonná presumpce, že jde o památku až do rozhodnutí orgánu památkové péče.

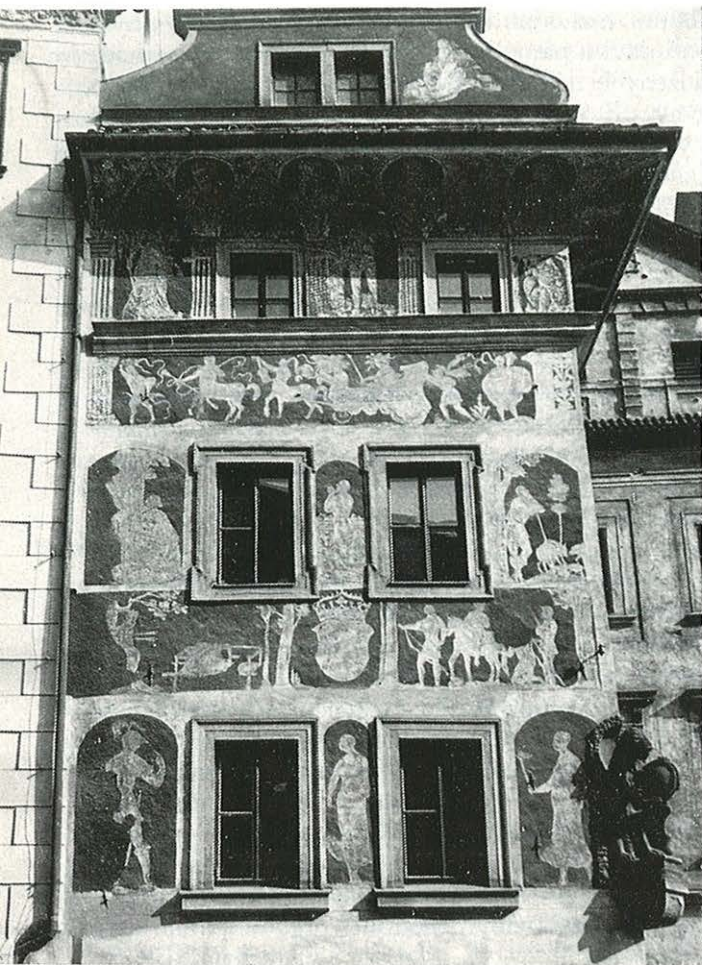
V podstatě veškerá ustanovení 2. oddílu v druhé části zákona (§ 8—10, 13—14 rozsah a způsob péče o památky) jsou velmi výstižná a v tomto směru není třeba na nich nic měnit. Je však třeba podstatně prohloubit účinnost záruk, stimulů a sankcí ekonomicky účinným dopadem.

Předně je třeba kodifikovat povinnost vlastníků nebo správců nemovitých kulturních památek vytvářet finanční prostředky na jejich stavební reprodukci.

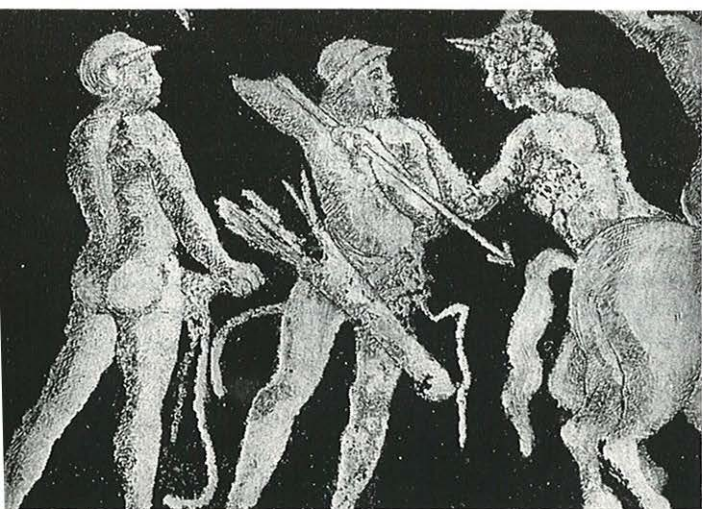
Neplní-li vlastník (správa) památky povinnosti uvedené v § 8, odst. 1—3, měl by mít památkový orgán právo místo náhradního úkonu požadovat fakultativně zaplacení náhrady za užívání podle platných předpisů za dobu až deset let zpětně po odečtení vynaložených nákladů. To by mohlo postihnout zejména případy uvedené v memorandu ČSAV (uvedené výše), kde uživatel (zejména státní statky a vojenská správa) památku užíval — aniž ji vůbec udržoval — až do doby, kdy se ocitla v havarijním stavu, a pak ji opustil.

Umělecké odkazy

*Dům U minuty
na Staroměstském náměstí
(snímek Z. M. Zenger)*

*Sgrafito z domu U minuty
na Starém Městě
(snímek J. Janátková)*

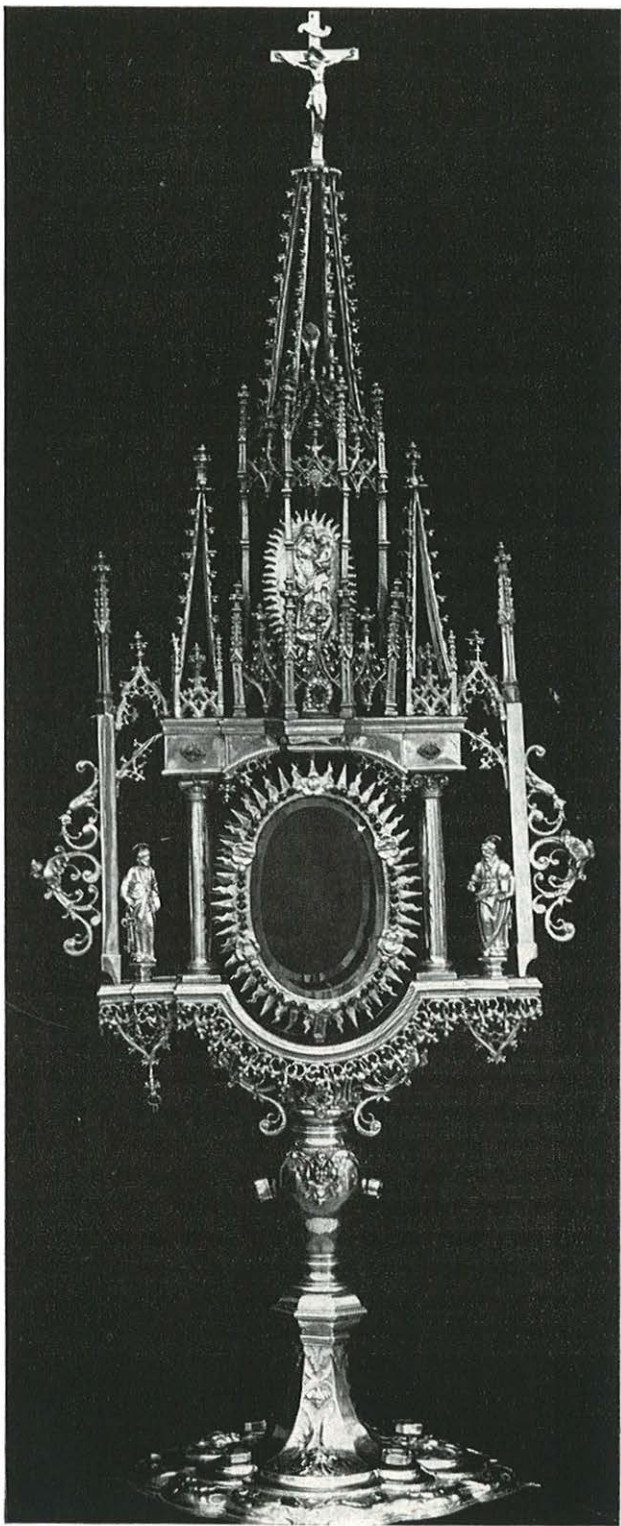
*Sgrafito z domu U minuty
na Starém Městě
(snímek J. Janátková)*

*Mešní roucho
z kostela Panny Marie Sněžné*

*Gotická monstrance z kostela
Panny Marie u kajetánů ➤*

*Mešní roucho
z kostela Panny Marie Sněžné
(snímky V. Dousek)*

Podobně by měl mít památkový orgán možnost uložit vlastníku nebo uživateli památky používané nevhodným způsobem náhradu odpovídající až 500 % základní sazby nájemného podle platných předpisů. (Obdoba vyhlášky č. 96/1967 Sb. i co do výše.)

Rovněž je třeba přímo v zákoně o kulturních památkách upravit náhradu škody způsobené protiprávním poškozením nebo zničením památky, a to ve výši odpovídající snížení její památkové hodnoty. Tak např. památkovou hodnotou nemovitě kulturní památky by měla být její pořizovací cena podle průměrné ceny stavebních prací v době poškození památky, násobená koeficientem odpovídajícím jejímu historickému, uměleckému a jinému společenskému významu a její vzácnosti. Právo uplatňovat náhradu by mělo příslušet jak vlastníku, tak i příslušnému Fondu, který by měl obdržet část náhrady, přesahující uvedení památky v předešlý stav.

Podle obdobných zásad by mělo být postupováno i při žádosti o udělení souhlasu, resp. vývozu památky, tj. účinnost výjimečného souhlasu by měla být vázána kromě pořízení předepsané dokumentace i na poskytnutí plné náhrady vypočtené podle stejných zásad. Je pochopitelné, že účelem těchto ekonomických sankcí je především ochrana, tj. snaha odradit od žádosti podávaných bez mimořádných závažných důvodů, a teprve ve druhé řadě možnost využít náhrady za ztrátu hodnot k financování zachrany jiných památek. Domnívám se, že jde o zvláště účinnou formu ochrany, protože investor zpravidla porovnává náklady na novou výstavbu s náklady na rekonstrukci památky, takže účtování plné hodnoty „trvalé“ památky velmi často již samo o sobě odradí investora od žádosti o upuštění od ochrany památky.

Tyto zdroje by měly být odváděny zvláštnímu Fondu pro financování obnovy, subvencování stavební a jiné údržby, a modernizace památek, který by umožňoval poskytování příspěvků a půjček v hospodářsky odůvodněných případech. I kdyby tento Fond měl být zakotven ve 4. (organizační) části zákona, bude nutno příslušné sankce (zdroje) systematicky zařadit pod příslušné paragrafy druhé části zákona.

Hlavní zdroje Fondu by tvořily:

- a) finanční prostředky vytvářené na stavební reprodukci památek;
- b) náhradní zdroje přenechávané státem dočasně jako náhrada za neschopnost vytvářet dostatečné zdroje na reprodukci v důsledku intervenčního nájemného (např. přírážky k náhradám podle § 3 a 4, vyhl. č. 96/1967 Sb., možnost příspěvků za udělení užívacího práva u památek nově regenerovaných);
- c) nároky na náhradu škody, způsobené zaviněným jednáním, které má za následek ztrátu nebo snížení památkové hodnoty, dále náhrady za nevhodné využití památek, upuštění od ochrany a vývoz památek do ciziny. (Analogie fondu vodohospodářského podle usnesení vlády č. 200 ze 14. 6. 1967.);
- d) příspěvky organizací, které poskytováním služeb jsou závislé na existenci památek a jejich návštěvníků a organizací cestovního ruchu;
- e) státní dotace jako výraz globálního plnění povinností společnosti k památkám;
- f) doplňkové zdroje, zejména výnosy hospodářské činnosti Fondu a dobrovolné příspěvky, dary, dědické odkazy, výnosy speciálních loterií atd.

Systém účinných ekonomických sankcí a stimulů by měl být doplněn větší účinností řízení, tj. kromě přímého výkonu rozhodovací pravomoci by odbornému orgánu pa-

mátkové péče mělo být přiznáno právo, aby mohl vydané rozhodnutí vykonat sám nebo prostřednictvím soudu a aby mohl sám přikročit k fakultativnímu trestnímu postihu jednotlivců i organizací za porušení pravomoci.

V současné době je uvažováno o účelné revizi ustanovení čtvrté — organizační — části zákona. V této odborné diskusi jde o důsledné promítnutí osvědčených principů organizace památkové péče, skloubení kulturní funkce památek s jejich společenským významem a důsledné odstranění dvoukolejnosti mezi správními orgány a odbornými institucemi památkové péče vytvořením uzavřeného dvoustupňového systému orgánů státní památkové péče a přeměnou existujících odborných institucí. Toho je možno dosáhnout zejména tím, že by veškerý výkon památkové péče (s rozhodovací pravomocí) byl převeden na krajské orgány památkové péče a veškerou činností řídící, koordinační, kontrolní a normotvornou by byl pověřen ústřední orgán, který by vyřizoval i odvolání z rozhodnutí krajských orgánů. Ve vládě by byl zastoupen ministrem kultury a tak by byl ústředním orgánem pro oblast státní památkové péče. Při ústředním úřadě by měla být zřízena Česká památková rada k posuzování koncepce a základních otázek památkové péče. Její členy by jmenovala vláda z vynikajících odborníků a zástupců příslušných oborů státní správy.

Český úřad by řídil plánem a rozpočtem jednak krajské úřady, jednak Český fond pro údržbu, obnovu a využití památek; řídil by dále též Ústřední ateliér pro předprojektovou a projektovou přípravu obnovy a údržby a Ústřední restaurátorské dílny. Za předpokladu převedení veškerého přímého výkonu památkové péče na úřady prvního stupně by mohl být Český památkový úřad poměrně malým řídicím orgánem s referenty pro agendu legislativní, styky s cizinou, činnost inspekční, výchovu, plán a rozpočet; pro vyřizování odvolání by stačil malý správní odbor nebo oddělení. Těžisko koncepcí vědeckotechnické a metodické práce by mělo být převedeno do vědecko-metodického pracoviště, které by mělo být organizačním útvarem Českého úřadu, zcela oproštěným od administrování, a řešilo by vědecké úkoly, tvořilo koncepci a metodiku oboru a poskytovalo metodickou pomoc na úrovni expertů.

Má-li dojít k pronikavému zlepšení, je nezbytné, aby veškerá rozhodovací pravomoc byla spojena s plnou zodpovědností za stav památkové péče v příslušném obvodu, tj. u úřadu prvního stupně. Není ani tak důležité, zda ústředním orgánem bude ministerstvo či ústřední úřad (s vědecko-metodickým pracovištěm), jako spíše aby nebyla porušena přímá vertikální vazba a odborný charakter orgánu v obou instancích. Budování velkého útvaru na ministerstvu (tj. odborné správy pro památky) je však v rozporu s organizačními zásadami efektivnosti řízení. Požadavek, aby v ucelené koncepci z dvoustupňovitěho řízení byly sjednoceny právní a odborná stránka památkové péče, byl vtělen pod bod 4) do usnesení kulturního a školského výboru ČNR ze dne 9. 12. 1969.

To ovšem neznamená, že by orgány památkové péče prvního stupně měly vykonávat pouze působnost rozhodovací včetně možnosti ukládat ekonomické sankce a provádět přímý postih. Měly by mimo jiné vést státní seznamy, poskytovat metodickou pomoc osobám, organizacím i úřadům, provádět průzkum a výzkum věcí, které mohou mít památkovou hodnotu, a mnoho dalších působností, jež vzhledem k omezenému rozsahu této stati není možno vyjmenovávat. (Obdobně též Český úřad.) Měly by též po pro-

jednání s příslušnými národními výbory vytvářet síť dobrovolných pracovníků (konzervátorů a zpravodajů), řídit je a zabezpečovat hmotně jejich činnost.

Samozřejmě zůstává spolupráce s národními výbory, které by měly zůstat správním článkem zajišťujícím úkoly státní památkové péče ve svých obvodech. Je třeba, aby zůstal zachován úzký vztah mezi odborným orgánem památkové péče a národním výborem — horizontální vazba by měla předpokládat vzájemnou dohodu zejména při vypracovávání a schvalování územních plánů a při dislokačním řízení, atd.

V podstatě jde jen o vyjasnění poloh. Na jedné straně je možno uvažovat o vyčlenění agend spočívajících v ochraně společenských zájmů podle zvláštních předpisů, na druhé straně může být podstatně prohloubena funkce národních výborů v oblasti kulturně politické, tj. osvětového využití památek. Vybudování fondu pro obnovu, údržbu a využití památek na základě plné decentralizace přímé hospodářské činnosti do jednotlivých oblastí by poskytlo vhodnou základnu k nejširší účasti příslušných národních výborů v oblastním orgánu tohoto fondu a tedy i k přímému rozhodování a kontrole o použití prostředků na obnovu, údržbu a zhodnocení památek.

Potřeba novelizace zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách je krajně naléhavá. Vyplývá to i ze zprávy Nejvyššího kontrolního úřadu ČSR ze dne 12. ledna 1970, která přičítá špatný stav v oblasti památkové péče bezkonceptnosti, nedostatečnému normativnímu zajištění a roztržitému organizaci v této oblasti, a pod bod 1) nápravných opatření navrhuje sjednocení správní a odborné stránky památkové péče a pod bod 2) požadavek nové zákonné úpravy. Rovněž usnesení školského a kulturního výboru ČNR ze dne 9. prosince 1969 přijalo pod bod 1) doporučení, „aby práce na přípravě zákona o kulturních památkách nebyly odkládány a vzhledem k nebezpečí nenahraditelných ztrát z prodlení byly urychleně zahájeny“. Urychlené vypracování návrhu novely zákona urguje i další usnesení kulturního a školského výboru ČNR z 25. března 1970.

Závěrem je třeba poznamenat, že výchozí pozicí těchto úvah k nové organizaci památkové péče byla a je snaha o posílení účinnosti státního řízení v této oblasti, jejího zefektivnění a současně i hledání optimálního spojení s národními výbory, a to nejen jako s orgány státní moci hájícími celospolečenské zájmy, ale i s významným činitelem v oblasti památkové péče. Přitom si nelze představit tuto novou organizaci jinak, než jako organickou součást státní kulturní správy řízené ministrem kultury.

Připojuji ještě několik slov, jak se promítá památková právní praxe do problémů hlavního města Prahy.

Svou urbanistickou kompozicí zasazenou do členitého přírodního rámce a rozvíjející se přes tisíc let v kulturně vyspělé oblasti, jakož i rozsahem dochovaného památkového fondu se stalo historické jádro Prahy jako celek významnou památkou evropské kultury. I pokud jde o jednotlivé památky, je 15 z 33 národních kulturních památek České socialistické republiky na území Prahy. Ačkoli zákon č. 22/1958 Sb. předpokládá existenci památkové rezervace v Praze (§ 4 odst. 2) a důvodová zpráva k němu výslovně podtrhuje její význam, až dosud pražská rezervace — jež má zahrnout celé historické jádro města, tj. Staré Město, Nové Město, Malou Stranu, Hradčany a Josefov — vyhlášena nebyla, i když návrh vlád. nařízení, kterým se prohlašuje historické jádro hlavního

města Prahy za památkovou rezervaci, prošel již v první polovině r. 1970 mezi-resortním připomínkovým řízením. Nepříznivé důsledky se projevují jak pokud jde o režim historického jádra a jeho systematickou obnovu, tak i ve snižování významu tohoto vynikajícího celku v očích nezasvěcené veřejnosti i institucí.

Tento nedostatek ztěžuje ochranu hodnot pražského historického jádra v jeho stavební hmotě, urbanistických a panoramatických vztazích. Ani zákon 22/1958 Sb., ani vyhlášení rezervace nemůže však vyřešit druhou stránku problému poskytnout legislativní platformu k vytvoření ekonomických a organizačních předpokladů k jejich systematické regeneraci. Až dosud, kdy se prováděly zpravidla pouze nutné opravy jednotlivých havarijních objektů, které musily být vyklizeny z bezpečnostních důvodů, neprojevovaly se v plné šíři problémy dislokační, složité poměry vlastnické apod. Základna historického jádra však předpokládá soustavnou a častou regeneraci větších celků, protože dojde-li k zmeškání optimální doby k provedení regenerace, náklady prudce stoupají. Již první zkušenosti s přípravou regenerace větších celků však ukázaly, že dnes existuje celá řada nepřekonatelných překážek — např. nemožnost realizace vyklizení především nebytových prostor z Havelsko-michalského bloku — znemožňující realizaci i projektově připravených a kapacitně zajištěných akcí. I z dalších důvodů by bylo účelné zajistit realizaci regenerace historického jádra zvláštním „regeneračním“ zákonem. Tento zákon by v plném souladu se zák. 22/1958 Sb. a zásadami památkové péče měl poskytnout legislativní základnu pro vyřešení financování regenerace, vymezení vztahů mezi účastníky regenerace historického jádra a stanovení jejich práv a povinností, potřebných prováděcích předpisů (např. zvláštního stavebního řádu pro pražskou rezervaci) atd.

V podstatě je ovšem možno říci, že v Praze — kde bylo upuštěno od decentralizace výkonu památkové péče na obvodní národní výbory a kde za plného pochopení a podpory vedoucích činitelů Národního výboru hl. m. Prahy zajišťovalo tuto činnost v podstatě Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody — nedošlo k oněm negativním zjevům, které má na mysli uvedené memorandum ČSAV. Význam této historické památky — jako celku — však vyžaduje, aby i zde byla do důsledku realizována navrhovaná organizační opatření, urychleně vyhlášena pražská rezervace a vydán speciální zákon, usnadňující regeneraci historického jádra.